

Sociālais darbs ar bērniem, kuriem ir uzvedības un atkarības problēmas

mg.sc. Sanita Strazdiņa

2013

Tēmas

Atkarīgas personas psihosociālais raksturojums

Sociālais darbs ar bērniem ar uzvedības traucējumiem un atkarības problēmām (teorētiskais pamatojums)

Palīdzības iespējas – motivācija izmaiņām un rehabilitācija.

Starpinstitucionālā sadarbība.

1.

Atkarīgas personas psihosociālais raksturojums

1.

tieksme - dinamisks process, ar kuru atkarīgs cilvēks viņam raksturīgi un stereotipi reaģē uz notikumiem savā dzīvē.

Tā tiek traktēta kā reakcijas, kas var izpausties kā dažādu līmeņu fenomenus – uzvedības, mentālie, emocionālie, fizioloģiskie, garīgie.

Tie vienmēr ir savā starpā saistīti un norisinās paralēli.

Ja cilvēka brīvā griba nespēj koriģēt tieksmi pēc apreibinātāja, rodas atkarība no vielas.

Izveidojas iekšējs diskomforts

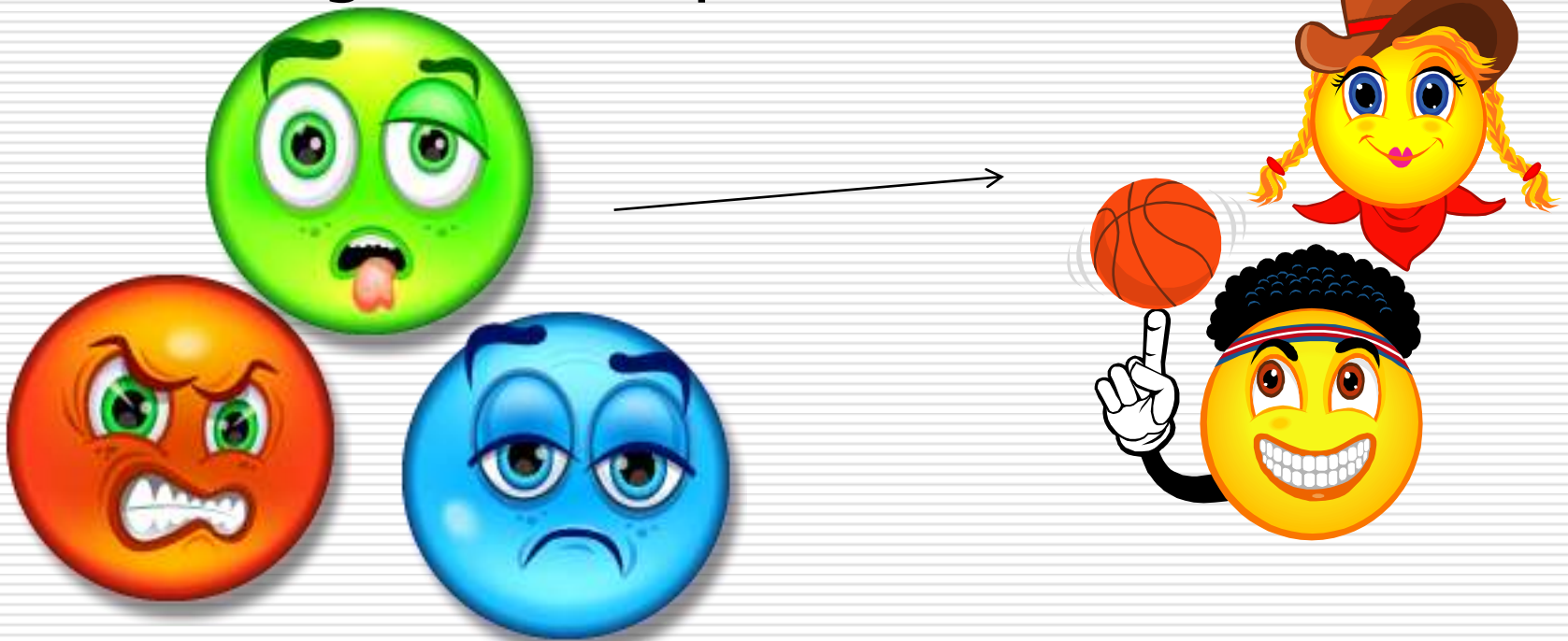
- Vielu lietotāja rīcība vērsta uz to, lai mazinātu iekšējo diskomfortu.**
 - Veselam cilvēkam darbojas kontrole, viņš nezaudē realitāti, slimam (atkarīgam) – nav kontroles, nav „bremžu”. Veidojas lietotāja identitāte.**
-

1.

-
- ❖ Lietojot psihoaktīvās vielas, izmainās cilvēka personība veidojas vielu lietotājam raksturīgi personības uzslāņojumi.
 - ❖ Mainās emocijas, uzvedība, domāšana.
 - ❖ Lai atveseļotu, nepieciešams kompleksi iedarboties uz visām sfērām, mainīt emocijas, uzvedību un domāšanu no negatīvās uz pozitīvo, kā arī noteikt svarīgākos aspektus, kas izraisīja atkarību un mazināt tos.
-

1.

- ❑ Jūtu, domāšanas, uzvedības maiņa
- ❑ No negatīvā uz pozitīvo!



No negatīvā:

„Es nekur nederu...”

uz pozitīvo:

„Es varu, es to spēju...”

1.

- ❑ Izpratne par **atkarību** kā ***bio-psiho-sociālu*** fenomenu, balstītās atziņā, ka atkarības slimībā nozīme ir gan bioloģiskajiem faktoriem, ģenētiskajai dispozīcijai, gan ģimenei, sabiedrībai un personībai
 - ❑ Izpratne par **cilvēku** kā **bio-psiho-sociālu** būtni (holistiskā pieeja) uztver cilvēku kopveselumā
-

2.

**Teorētiskais pamatojums
sociālajam darbam
ar bērniem
ar atkarības
un uzvedības problēmām**

2.

Kognitīvi-biheiviorālā pieeja –

- ❑ cilvēka uzvedība ir iemācīta un tā tiek saistīta ar sociālo mācīšanos

 - ❑ cilvēka uzvedību var programmēt (paredzēt, iepriekš noteikt), sūtot viņam stimulus
-

2.

- ❑ jebkuru izturēšanos kaut kas izraisa, bet cilvēks ar **domāšanas** palīdzību spēj kontrolēt savu uzvedību, spēj pieņemt radošus lēmumus
 - ❑ Uzvedības maiņa ir iespējama mainot uztveri pret apkārtējo un mācoties jaunus uzvedības modeļus
-

2.

Humānistiskā pieeja –

- ❑ cilvēkam ir izvēles brīvība un savā rīcībā viņu vada lēmumi, kas balstīti uz motīviem (vajadzībām un interesēm, aizraušanās un emocijām, uzstādījumiem un ideāliem)
-

2.

Terapeitiskās iedarbības pamatprincipi balstoties humānistiskajā pieejā:

- empātiska attieksme pret klientu, atklātība un patiesums
 - sevis sapratnes veicināšana attiecībā pret citiem
 - veicināt lēmumu pieņemšanu un atbildīgumu par tiem
-

2.

Sociālās mācīšanās teorija

1. Uzvedība tiek iemācīta (savu uzvedību cilvēks iemācās un nostiprina socializācijas procesā).

- Bērns augot un novērtējot apkārtējo uzvedības modeļus, izmēģinot tos un saņemot apkārtējo atbildes reakcijas, veido un nostiprina savu uzvedību.
-

2.

2.Uzvedības modelis veidojas kā reakcijas uz apbalvojumiem un sodiem

- apkārtējie var ietekmēt cilvēka uzvedību, rīkojoties noteiktā veidā. Pozitīvu uzvedību var veicināt, apbalvojot, bet negatīvas uzvedības ierobežošanai izmantot sodus vai atstāšanu bez apbalvojuma.
-

2.

3. Mācīšanās notiek sociālā kontekstā - svarīga loma ir apkārtējai videi.

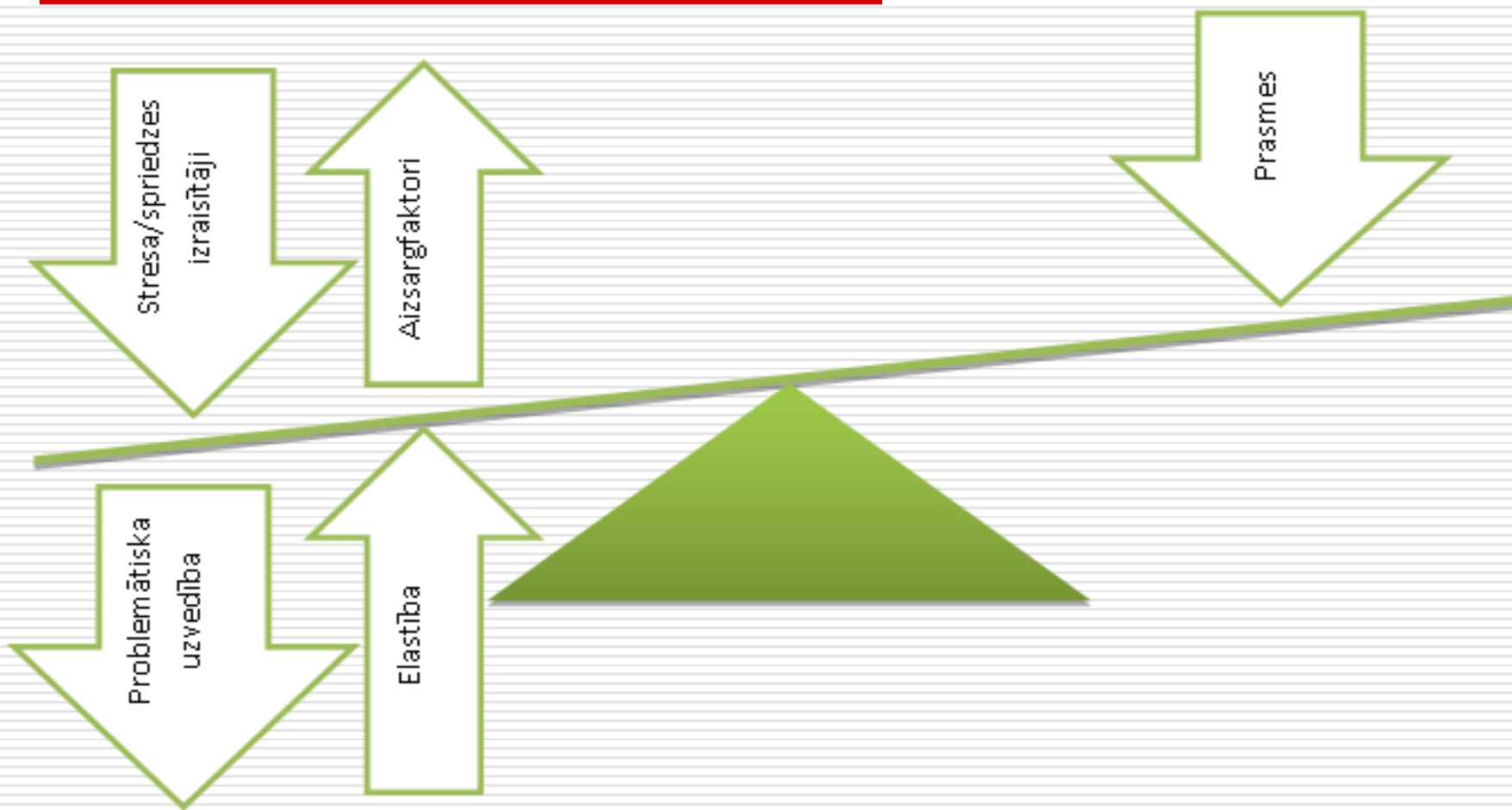
- Ja apkārtējā vide ir pozitīva, harmoniska, atbalstoša, tā veicinās cilvēka pašatklāsmi, savu stipro un vājo pušu atklāšanu, savukārt negatīva vide radīs nedrošību, pastiprinās paš aizsardzības mehānismus, veicinās negatīvo īpašību veidošanos.
-

2.

4. Mācīšanos ietekmē cilvēka personīgie jautājumi/intereses

- ❑ sev interesējošas, svarīgas tēmas cilvēks apgūst ātrāk, nekā sev nesvarīgas un nebūtiskas.
 - ❑ cilvēka mācīšanās ir atkarīga arī no viņa iepriekšējās pieredzes un zināšanām, tas nosaka, kā cilvēks uztver, atlasa un sakārto jauno informāciju, tādējādi dažādi cilvēki iegūstot vienādu informāciju, var izdarīt dažādus secinājumus.
 - ❑ Tāpēc mācīšanās procesā būtiska ir atgriezeniskā saite.
-

2. Sociālās kompetences modelis



Sociālās kompetences paagstināšana

1. Darbība tiek vērsta ***uz
problemātiskas uzvedības
mazināšanu.***

- ❑ tomēr jāatceras, ka nevēlamas uzvedības ierobežošana vēl nenozīmē, ka citā līdzīgā situācijā bērns rīkosies savādāk, jo viņš var neprast „uzvesties savādāk”.
-

Sociālās kompetences paagstināšana

2. Darbības objekts - ***stresa situācijas***

- ❑ palīdzēt izprast situāciju un meklēt risinājumu problēmām, kas ir stresa situāciju cēlonis
 - ❑ prasmju veidošana, kas palīdz vieglāk tikt galā ar stresa situācijām un to sekām
 - ❑ apzināt stresu un spriedzi izraisošos faktorus
-

Sociālās kompetences paagstināšana

3. Darbība var tikt vērsta arī ***uz dzīves uzdevumu izpildi***

- praktiskās darbības līmenī identificē konkrētas darbības.
 - noskaidro, vai uzdevums nav pārāk grūts (ja tā ir, tad jāmeklē veidi kā to vienkāršot), vai varbūt tā saturs nav saprotams (iespējams, ka klients nezina kā konkrēto uzdevumu veikt).
-

Sociālās kompetences paagstināšana

4. Darbība var tikt vērsta ***uz aizsargfaktoru nostiprināšanu un elastīguma palielināšanu***

- ❑ to iespējams panākt, iemācot prasmes, ar kuru palīdzību var gūt pieeju aizsargfaktoriem un optimāli tos izmantot.
- ❑ svarīgi uzvedībā atzīmēt un pozitīvi novērtēt elastīguma pazīmes, palīdzēt tās pārceļt uz citām dzīves situācijām.

Sociālās kompetences paagstināšana

5. Darbība var tikt vērsta ***uz jaunu iemaņu veidošanu***

- ❑ Šeit var izmantot pozitīvos un negatīvos pastiprinātājus un sodu (pozitīvs vērtējums un negatīvu faktoru ietekmes izslēgšana nostiprina adekvātu uzvedību, piemērots sods vājina nevēlamu uzvedību),
-

Sociālās kompetences paagstināšana

- ❑ sniegt instrukcijas (izskaidrot darbību secību situācijā, kur jāpielieto konkrētas iemaņas),
 - ❑ praktiski parādīt konkrēto iemaņu un nosaukt visus veicamos soļus,
 - ❑ vingrināties iemaņas pielietošanā (lomu spēlē vai reālā situācijā)
-

3.

Palīdzības iespējas –
motivācija izmaiņām un
rehabilitācija

Motivācija izmaiņām

Iekšējā motivācija

- ❑ Iekšēja interese, vēlme, dziņa rosina darbību
 - ❑ Cilvēka vajadzību apmierināšana rada tieksmi
 - ❑ Cilvēka darbība tiek vērsta uz spriedzes samazināšanu
 - ❑ Iekšējā motivācija atkarīgajam darbojas vielu lietošanas virzienā
-

Motivācija izmaiņām

- Jo vairāk un apmierinošākā veidā cilvēkam izdodas piepildīt savas vajadzības, jo viņš ir laimīgāks, viņš jūtas labāk un nerodas nepieciešamība prieku un apmierinājumu rast mākslīgā veidā.
-

Motivācija izmaiņām

- Kā citu cilvēku palīdzība ietekmē to, ka cilvēks maina savu uzvedību?**
 - Ja sociālais darbinieks uzskata, ka viņa klients varētu mainīties, viņš tiešām mainās. Tajā pašā laikā cilvēki, kuriem tieši vai netieši saka nemainīties – nemainās.
-

Motivācija izmaiņām

- ❑ Klientam palīdz vide ap viņu – cilvēki, kas viņam tic: sociālie darbinieki, konsultanti, draugi, ģimenes locekļi un citi.
 - ❑ Ir ļoti svarīgi, lai šie cilvēki prastu līdzpārdzīvot un atbalstīt.
 - ❑ Sociālajiem darbiniekiem, kuri prot mērķtiecīgi paust līdzpārdzīvojumu un atbalstīt klientu, uz viņu ir liela ietekme.
-

Motivācija izmaiņām

Kā cilvēka personiskā attieksme ietekmē izmaiņas?

- Ticība un cerība ir neatņemami izmaiņu elementi. ticamāk, ka cilvēks mainīsies, ja viņš sev tic.
 - Ja cilvēki ir pozitīvi noskaņoti attiecībā uz izmaiņām, viņi mainās.
-

Motivācija izmaiņām

Kā zināšanas un pārliecība ietekmē uzvedības izmaiņas?

- ❑ Cilvēkiem bieži nepietiek zināšanu, lai saprastu izmaiņu nepieciešamību, plānotu šīs izmaiņas un izvairītos no neveiksmēm, bet, kad ir zināšanas un nepietiek pārliecības par sevi un patstāvības darbībai.
-

Motivācija izmaiņām

Uzvedības izmaiņas ietver:

- ❑ personisko resursu aktivizāciju (sevis mudināšanu uz izmaiņām, ticību spējai mainīties, teikt citiem, ka plāno beigt lietot);
 - ❑ atbalstošu attieksmi (uzticēšanos un palīdzības pieņemšanu);
 - ❑ izmaiņas veicinošu apstākļu radīšanu (reālas darbības aizstājot narkotiku lietošanu ar kaut ko citu);
-

Motivācija izmaiņām

- pūles izmaiņu saglabāšanai (sevis atalgošanu par atturēšanos no apreibināšanās);
 - provocējošo faktoru kontroli (izvairīšanos no apstākļiem, kas varētu provocēt problemātisko uzvedību)
-

Motivācija izmaiņām

- ❑ Neapmierinātās vajadzības ir spēcīgākais cilvēku uzvedības motīvs.
 - ❑ Apmierināta zemāka hierarhijas līmeņa vajadzība pārstāj būt par motīvu un paver ceļu augstāka līmeņa vajadzībai kā cilvēka rīcības motīvu izpausmēm.
-

Motivācija izmaiņām

- ❑ Pusaudžu vecumā īpaši aktualizējas sociālās vajadzības.
 - ❑ Tās ir vajadzības pēc cilvēciskām attiecībām: mīlestības, rūpēm, draudzības, biedriskuma. Katrs vēlas mīlēt un būt mīlēts, grib rūpēties par kādu un lai kāds rūpētos par viņu.
 - ❑ Tā ir nepieciešamība piederēt pie cilvēku grupas, kuru uzskata par savu.
-

Motivācija izmaiņām

Ārējā motivācija balstās uz ārējiem pamudinošiem apstākļiem, tādiem kā citu cilvēku uzvedība, apbalvojumi un sods, apkārtējo cilvēku vērtējums un reakcijas konkrētajā situācijā.

- ❑ Atspoguļot esošo situāciju un skaidri parādīt, kas ir norma
 - ❑ Sniegt informāciju (mācīt) par atkarības slimību
 - ❑ Palīdzēt saskatīt vielu lietošanas sekas savā dzīvē
-

Motivācija izmaiņām

- ❑ bērns apzinās un atzīst, ka ir problēmas
 - ❑ bērns vielas vai procesa pārmērīgu lietošanu izjūt kā traucējošu
 - ❑ bērnam ir vēlme un gatavība mainīt situāciju pašam
 - ❑ bērns apzinās savus iekšējos un ārējos resursus, lai spētu mainīties
 - ❑ bērns izmanto savus resursus un maina uzvedību
-

Atvесејоšanas mērķis

- Veicināt bērna spēju pilnībā atteikties no psihoaktīvo vielu lietošanas
 - - Mācīties dzīvot skaidrā-
-

Prasības darbiniekiem

Strādājot ar atkarīgiem klientiem nepieciešams nostiprināt:

- ❑ Humānismu, empātiju, toleranci, cieņu pret ikvienu cilvēku
 - ❑ Darbiniekam ir nepieciešama mērķtiecība, prasme organizēties, paškontrole, pacietība, pašdisciplinētība
 - ❑ Nepieciešama pārliecinātība par savās spējām, pašcieņa un iekšējā harmonija
 - ❑ Patstāvība, atbildība, izturība, atklātība
 - ❑ Spējas būt kreatīvam, elastīgam, dinamiskam
-

Psihosociālais darbs

Akcenti uz darbu grupā

- ❑ Pusaudžu vecumā Jielu lomu jaunā cilvēka dzīvē ieņem vienaudžu grupa. Šī pusaudžu vecumposma iezīme tiek izmantota rehabilitācijas procesā. To, ko nevar panākt pieaugušie pa vienam, var panākt sadarbībā ar vienaudžu grupu.
 - ❑ Pieaugušo komandas uzdevums – veidot un uzturēt pozitīvu grupu.
-

Psihosociālais darbs

Psihologu, sociālo darbinieku grupu darbs:

- Dusmu pārvaldīšana
- Jūtu atpazīšana un paušana
- Līdzatkarība
- Saskarsmes iemaņu veidošana
- Lomu spēles

Individuālais darbs

- Individuālas sarunas
- Sarunas ar pusaudzi pēc metodisko materiālu aizpildīšanas
«Dzīvesstāsts»
«Atkarības vēsture»
«Lietošanas recidīvs jeb atpakaļkritiens»
«Paskaties uz savu lietošanu!» u.c.

Atvесеjоšana

Darbs ar ģimeni

- Atbalsta grupa radiniekiem
 - Nodarbības speciālistu vadībā
 - Individuālo jautājumu risināšana
 - Kopīgas nodarbības bērniem un vecākiem
 - Trīspusējas sarunas
-

Atveseļošana

Strukturēta dzīve pēc režīma

Skaidri zināmi noteikumi, kurus ievēro visi vienādi un **konsekvences**, kad noteikumi tiek pārkāpti

Fiziskas aktivitātes

Mazina trauksmi un dod drošības izjūtu

Atvесејоšana

Grupаs nodarbības

- ❑ Tiek pārrunāti dienas notikumi
- ❑ Tiek novērtēti sasniegumi (darbs, mācības, rīcības)
- ❑ Tiek risinātas attiecību problēmas (lomu spēles)
- ❑ Tiek dota atgriezeniskā saite
- ❑ Tiek apspriesti bērniem un grupai nozīmīgi jautājumi
- ❑ Tiek attīstīta prasme izteikt savu viedokli, bērni mācās atbildēt par saviem vārdiem un darbiem, mācās uzņemt atbildību un risināt konfliktus

Sociālo prasmju apgūšana

- Izveidot ieradumu regulāri rūpēties par sevi
 - Mācīties rūpēties par savām lietām, uzturēt kārtību
 - Uzņemties pienākumus mājās, tos regulāri pildīt
 - Regulāri apmeklēt mācību stundas, pildīt mājas darbus
 - Iesaistīties interešu pulciņos
 - Apgūt savstarpējās saskarsmes kultūru
 - Apgūt stresa menedžmentu
 - Apzināt iespējamās riska situācijas un prasmi no tām izvairīties
 - Mācīties pateikt «nē»
-

Atvесеlоjоšas vides veidošana

- Labvēlīgs klimats
 - Emocionāla saikne starp pieaugušajiem un bērniem
 - Drošības izjūta, savstarpēja sapratne un cieņa
 - Iespēja attīstīt savas spējas, talantus
 - Veicināt adekvātu pašvērtējumu, sniegt ticību saviem spēkiem
 - Ģimenes atbalsts, starpnieka loma starp pusaudzi un ģimeni
 - Darbojas skaidri likumi un konsekvences
 - Pieaugušo pozitīvs piemērs
-

Sadarbība

Nosakot institucionālās robežas un veidojot sadarbību pastāv divi atslēgas vārdi:

institūcija un sadarbība

- ❑ ***Institūcija*** sevī ietver formālos procesus - līgumi, darbības, kārtības, pēc kādām tu organizē savu darbu, procesu paraksti, funkciju precizēšana
- ❑ ***Sadarbība*** sevī ietver aktivitātes - kopējas tikšanās, personīgie kontakti (personīgi pazīstams profesionālis citā institūcijā) u. c.

Sadarbība

Ieteikumi:

- ❑ Atceries, kas ir tava profesija un kāds ir tās mērķis un misija!
 - ❑ Starpinstitucionālajā sadarbībā ir svarīgi tās dalībniekiem sniegt atbalstu, atzīmējot nopelnus, bet nedrīkst ļaut kļūdām palikt neievērotām!
 - ❑ Komandā vienmēr katrs domā citādi!
 - ❑ Nepieciešams pastāvīgi uzlabot informācijas plūsmu!
-

Profesionālās kompetences

Primārā profilakse

mērķis - nodrošināt, lai kāds traucējums, process vai problēma nenotiktu, tātad tā ir iejaukšanās pirms radušās veselības problēmas.

- ❑ Primārai profilaksei jābūt vērstai uz bērniem, kas nelieto atkarību izraisošas vielas.
- ❑ Primārā profilakse ir uzskatu un uzvedības modeļa veidošana, bet atkarību izraisošu vielu nelietošana ir iecerētais rezultāts.

Profesionālās kompetences

Sekundārā profilakse

- ❑ **mērķis** - identificēt, apstādināt vai vērst par labu kādu traucējumu, procesu vai problēmu tā sākuma stadijā.
 - ❑ Tas ir darbs ar riska grupām un tām personām, kuras sākušas lietot atkarību izraisošas vielas. Nozīmīgākā mērķa grupa ir bērni un pusaudži, kuriem identificētas uzvedības problēmas
-

Psihosociālais darbs ietver:

- ❑ apmācību sociālo normu un vērtību izstrādē,
- ❑ apmācību, kā uzņemties un pildīt savus pienākumus un saistības,
- ❑ atbalsts apmācībai, kā pretoties grupas un vienaudžu spiedienam,
- ❑ iemācīt prasmi izvērtēt savu rīcību,
- ❑ apmācību problēmu un konfliktu risināšanā,
- ❑ apmācību stresa pārvarēšanā,
- ❑ pašcieņas attīstību,
- ❑ konkrētu dzīves mērķu formulēšanu un šo mērķu sasniegšanas veicināšanu,
- ❑ atbalstu racionālai lēmumu pieņemšanai,
- ❑ atbalstu palīdzības pieņemšanai un sasniegšanai.

Profesionālās kompetences

Terciārā profilakse

- ❑ **mērķis** ir apstādināt vai aizkavēt kādu traucējumu vai problēmu, un ar to saistīto komplikāciju attīstīšanos.
 - ❑ Šī līmeņa mērķa grupa ir cilvēki, kuri ir atkarīgi no alkohola, narkotikām vai tabakas.
-

Profesionālās kompetences

Terciārā profilakse

- ❑ Profilakse šajā līmenī nozīmē:
 - ❑ slimības ārstēšanu, apturot veselības pasliktināšanos un sociālā līmeņa pazemināšanos,
 - ❑ to slimību profilaksi, kas bieži var rasties alkoholisma, narkomānijas slimniekiem (AIDS, hepatīts u.c.),
 - ❑ pasargāšanu no noziegumu izdarīšanas.
-

Kā saņemt rehabilitāciju rehabilitācijas kolektīvā «Saulīti»

1. Vecāki vai bērna likumiskais pārstāvis bērna dzīvesvietai atbilstošajā sociālajā dienestā iesniedz:

- iesniegumu ar lūgumu** uzņemt bērnu specializētā sociālās rehabilitācijas institūcijā
- narkologa atzinumu** (1.pielikums Ministru kabineta noteikumiem Nr.914)
- ģimenes ārsta izrakstu** par bērna vispārējo veselības stāvokli (veidlapa Nr.027/u)

2. Pašvaldības sociālais dienests novērtē bērna sociālo vidi un kontaktus un **sastāda novērtējuma aktu**. 3.pielikums MK 2006.gada 6.novembra noteikumiem nr.914.(pielikums MK 27.12.2011. noteikumu Nr.1014 redakcijā)

3. Visus iepriekš minētos dokumentus sociālais dienests nosūta **SOCIALĀS INTEGRĀCIJAS VALSTS AGENTURAI**, adrese: Dubultu prospekts 71, Jūrmala, LV-2015, kas izvērtē saņemtos dokumentus un pieņem lēmumu par pakalpojuma piešķiršanu.

Rehabilitācijas kursu ārsts-narkologs var noteikt uz 3,6,12 vai 18 mēnešiem.

Paldies par uzmanību!
Veiksmi profesionālajā
darbībā!
